

دکتر پیمان سلامتی ■

متخصص پزشکی اجتماعی و دانشیار دانشگاه علوم پزشکی تهران

جهانی شدن چیست؟

از جاده ابریشم تا آنفلوآنزای خوکی

آیا زمین گرد است؟ پنج قرن پس از آنکه کوپرنیک، منجم لهستانی، نظام بطلمیوسی را که طبق آن تصور می‌شد خورشید و ستارگان به دور زمین می‌چرخند زیر سوال برد و مدل کروی بودن زمین را ارایه کرد مجدداً نظریه مسطح بودن زمین طرفداران زیادی پیدا کرده است. توماس فریدمن، اقتصاددان مشهور آمریکایی و برنده جایزه شخصیت ویبی سال ۲۰۰۶ (از مجموعه جوایز سالانه ویبی که به آن اسکار اینترنتی نیز می‌گویند) در سال ۲۰۰۵ در کتاب خود به نام «جهان، تخت است» (The world is flat)، جهان قرن بیست و یکم را به مثابه دهکده‌ای می‌داند که در آن افراد با استفاده از فناوری‌های یکپارچه تحت شبکه، جایگزین شرکت‌ها و سازمان‌ها شده و در سطوح جهانی فعالیت می‌کنند. فریدمن وقوع ۱۰ پدیده سیاسی، تکنولوژیک و تجاری با سرآغاز فروپاشی دیوار برلین را علت ایجاد چنین شرایطی در بین سال‌های ۱۹۸۹ تا ۲۰۰۰ می‌داند. برای جهانی شدن (globalization) تعاریف متعددی ذکر شده، اما آنچه شاید مناسب‌تر باشد آن است که «جهانی شدن عبارت است از فرایند فشرده‌گی فزاینده زمان و فضا که به واسطه آن، مردم دنیا کم و بیش به صورتی نسبتاً آگاهانه در جامعه جهانی واحد ادغام می‌شوند».

بسیاری از متفکران سابقه جهانی شدن را به زمان احداث جاده ابریشم و تجارت کالا بین ۳ امپراطوری بزرگ آن زمان یعنی ایران، روم و چین مربوط می‌دانند. از این زمان تا قرن شانزدهم میلادی را archaic globalization نام‌گذاری کرده‌اند. با ورود ناوگان دریایی پادشاهی‌های پرتغال، اسپانیا، بریتانیا و هلند به اقیانوس‌های آزاد و قاره‌های آفریقا و آمریکا و در مرحله بعد تشکیل شرکت‌های چند ملیتی، جهانی شدن دور تازه‌ای یافت. از این زمان تا قرن نوزدهم میلادی را proto-globalization نام‌گذاری کرده‌اند. از ابتدای قرن نوزدهم میلادی با شتاب روز افزون تجارت بین‌المللی بین کشورهای اروپایی، مستعمره‌های آنها و سپس ورود ایالات متحده آمریکا به این بازار نخستین دوره جهانی شدن (The first era of globalization) شکل گرفت.

در این زمان بود که برای اولین بار مناطق آفریقایی زیر صحرا و جزایر اقیانوس آرام در این فرایند درگیر شدند. در سال‌های بعد، با وقوع جنگ‌های جهانی اول و دوم جریان جهانی شدن به شدت کند شد. با پیشنهاد دولتمردان آمریکایی، انگلیسی و کانادایی نشست سیاست‌مداران ۴۴ کشور از جمله ایران در Bretton Woods ایالات متحده آمریکا در سال ۱۹۴۴ تشکیل شد. تاسیس صندوق بین‌المللی پول و بانک بین‌المللی ترمیم و توسعه (بانک جهانی) مولود این کنفرانس و ورود جهانی شدن به فاز «modern globalization» بود. در سال‌های بعد موافقت‌نامه عمومی تعرفه و بازرگانی (GATT=General Agreement on Tariffs and Trade) تدوین و به امضای بسیاری از کشورها رسید و در گام بعد سازمان تجارت جهانی تاسیس و سپس جهانی شدن در قالب امروزین خود توسعه یافت.

اما جهانی شدن را چگونه اندازه‌گیری می‌کنند؟ یکی از شاخص‌های مطرح در این زمینه، شاخص جهانی شدن مجله سیاست خارجی (Foreign Policy Magazine) است. این شاخص از مطلوبیت زیادی در محافل سیاسی و مطبوعاتی جهان برخوردار است و برای محاسبه درجه جهانی شدن کشورها مورد استناد قرار می‌گیرد. سیاست خارجی نخستین مجله دارنده لوح افتخار در حوزه‌های سیاست جهانی و اقتصاد است که در سال ۱۹۷۰ توسط سامویل هانتینگتون و وارن دمیان منشل شکل گرفت و در حال حاضر توسط موسسه خیریه صلح بین‌المللی کارنگی در واشنگتن منتشر می‌شود. این مجله در سال‌های ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ نامزد دریافت National Magazine Award for General Excellence شد و در سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۷ این جایزه را کسب کرد. سیاست خارجی علاوه بر زبان انگلیسی، به زبان‌های عربی، بلغاری، فرانسه، ژاپنی، پرتغالی، کره‌ای و اسپانیولی نیز منتشر می‌شود. شاخص جهانی شدن، مطالعه سالیانه‌ای است که میزان ارتباطات جهانی پرجمعیت‌ترین ملل دنیا را ارزیابی می‌کند. این شاخص کشورها را بر اساس ۱۲ متغیر از چهار حوزه مختلف رتبه‌بندی می‌کند. به این ترتیب در حوزه یکپارچگی اقتصادی دو شاخص تجارت و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، در حوزه ارتباطات فردی سه شاخص توریسم و سفرهای خارجی، ترافیک تلفن‌های بین‌المللی و مبادلات پولی برون مرزی، در حوزه ارتباطات تکنولوژیک سه شاخص تعداد کاربران اینترنت، تعداد میزبانان اینترنت و تعداد سرورهای امن، و در حوزه تعهدات سیاسی چهار شاخص میزان عضویت در سازمان‌های بین‌المللی، تعداد معاهدات بین‌المللی (که هر کشور به امضا می‌رساند)، مشارکت‌های مالی و نیروی انسانی در مأموریت‌های حفاظت از صلح سازمان ملل و میزان مبادلات پولی دولت قرار دارند.

بر اساس این مقیاس از ۷۲ کشور بررسی شده در سال ۲۰۰۷، پنج کشور برتر به ترتیب عبارتند از: سنگاپور، هنگ کنگ، هلند، سوئیس و ایرلند و پنج کشور انتهایی به ترتیب عبارتند از: ونزوئلا، اندونزی، الجزایر، هند و ایران. در سال ۲۰۰۶ نیز از ۶۸ کشور بررسی شده، ایران رتبه آخر را کسب نموده است. با وجود آنکه به نحوه محاسبه شاخص جهانی شدن مجله سیاست خارجی انتقاداتی از نظر متدولوژی وارد است اما به هر حال آنچه تامل برانگیز است کسب رتبه آخر این شاخص برای کشورمان در دو سال آخر این بررسی است. می‌توان ادعا کرد که جهانی شدن بر قریب به اتفاق شئون زندگی بشری از نظر اقتصادی، صنعتی، سیاسی، اطلاع‌رسانی، فرهنگی، اجتماعی، تکنیکی، اخلاقی، قانونی و بسیاری از حوزه‌های دیگر تاثیر گذار بوده است. در این میان حوزه سلامت نیز بی‌نصیب نمانده است. چنانکه در قسمتی از گزارش موسسه پزشکی آمریکا در سال ۱۹۹۷ آمده: «تمایز بین مشکلات داخلی و بین‌المللی به تدریج رنگ می‌بازد و اغلب گمراه‌کننده است.»

اگر بخواهیم آثار جهانی شدن را بر روی سلامت جوامع بررسی کنیم، می‌توان این پیامدها را در سه دسته تقسیم کرد:

الف) عوامل اجتماعی موثر بر سلامت با توجه به مباحث گذار اپیدمیولوژیک بیماری‌ها، گسترش شهرنشینی، ایجاد کلان‌شهرها، ازدحام جمعیت، توسعه حاشیه‌نشینی در کلان‌شهرها، تغییرات سبک زندگی، افزایش مهاجرت‌ها و مسافرت‌های بین‌المللی، سالمندشدن جوامع، افزایش بروز بیماری‌های هم‌زمان، ایجاد شکاف طبقاتی و تشدید فقر، بروز بیماری‌های نوپدید، بازپدید و...

ب) عوامل محیطی با توجه به مباحث آلودگی محیطی (هوا، آب، خاک و...)، گرم شدن زمین، تغییرات جوی، پدیده El Nino و...

ج) نظام ارایه خدمات با توجه به مباحث تغییرات سهم سرانه سلامت از تولید ناخالص ملی، صادرات خدمات پزشکی، تاثیر روی صنایع داروسازی در سه سطح تولید کنندگان، وارد کنندگان و مصرف کنندگان، شرکت‌های دارویی چندملیتی و...

به هر حال باید پذیرفت جهانی شدن همچون هر پدیده دیگری در ذات خود فرصت‌ها و چالش‌هایی دارد و جوامع باید با شناخت دقیق آن از فرصت‌های آن به نفع خویش سود جویند و از تهدیدهای احتمالی پرهیز کنند. به عنوان مثال، در حالی که ماده ۸۷ از قانون برنامه چهارم توسعه کشور تصریح دارد که وزارت بهداشت موظف است به نحوی عمل کند که مقدار ارز حاصل از صادرات خدمات سلامت، آموزش پزشکی و تولیدات، تجهیزات و فرآورده‌های پزشکی و دارویی معادل سی درصد مصارف ارزی بخش بهداشت و درمان در پایان سال پایانی برنامه چهارم باشد باید هم اکنون که در سال انتهایی این برنامه هستیم از خود سوال کنیم که چقدر با این هدف فاصله داریم. ممکن است که به گفته برخی از دوستان، این قانون کمی بلندپروازانه تنظیم شده باشد، اما آیا زیرساخت‌های مناسب جهت حرکت به این سمت فراهم می‌باشند؟ در حالی که طبق گفته وزیر محترم بهداشت و درمان در سیزدهمین اجلاس مدیران تجهیزات پزشکی دانشگاه‌های علوم پزشکی بزرگ‌ترین خرید تجهیزات پزشکی در کشور از اواخر سال ۸۵ تا اواسط سال ۸۶ انجام گرفته، آیا با جذب حداکثر ۲۰ هزار بیمار خارجی در سال، دورنمای مناسبی برای تحقق این اهداف وجود دارد؟

جالب اینکه بیمارستان بین‌المللی بومرنگراد در بانکوک، پایتخت تایلند به تنهایی در سال گذشته موفق به جذب ۴۰۰ هزار بیمار خارجی شده است. سنگاپور که در رتبه‌بندی مجله سیاست خارجی سه سال پیاپی (از ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۷) در صدر فهرست به عنوان کشوری با بالاترین درجه جهانی شدن قرار دارد، اکنون یکی از قطب‌های توریسم پزشکی در دنیا بوده و اخیراً با سرمایه‌گذاری در امارات متحده چشم به این بازار در منطقه ما دوخته است. به هر حال از جهانی شدن گریزی نیست. لسترتارو اقتصاددان ممتاز و استاد دانشگاه ام‌ای تی در کتاب «جهانی شدن، بخت با شجاعان یار است» (Globalization, fortune favors the bold)

می‌گوید: «آنهايي که از جای خود می‌جنبند گاهی می‌بازند و آنهايي که نمی‌جنبند همیشه می‌بازند.» ■

بهترین مقاله را انتخاب کنید

کد این مقاله

۱۶۱۱